

Traballos de sociolingüística catalana 16 (2002)

Necrològica:

Brigitte Schlieben-Lange (1943-2000)

Si fa poc temps els catalanistes nord-americans van rebre una mala notícia —la mort de Josep Maria Roca-Pons, creador i ànima de la North-American Catalan Society (NACS)—, ara la tenen tots els romanistes, en particular els occitanistes i catalanistes dels països de llengua alemanya. L'excellent professora, investigadora i mestra Brigitte Schlieben-Lange ens va deixar a tots desconsolats el 14 de setembre del 2000².

Schlieben-Lange va morir, poc abans de complir el seu cinquanta-setè aniversari, després d'un any de patir un càncer. Com bé deia la nota que ens van fer arribar els seus familiars, amics i deixebles "la seva vivacitat, la seva intel·ligència i la seva imaginació i joia creadores, la seva generositat, la seva joia de viure i el seu amor ens falta dolorosament".

Alumna amb molta personalitat d'Eugenio Coseriu, tenia una sòlida formació com a romanista i com a filòsofa del llenguatge. Nascuda el 25 de setembre de 1943 a Stöttham am Chiemsee, a Baviera, del 1962 al 1965 estudià romanística i germanística a Munic i amplià estudis de romanística i lingüística general a Ais de Provença. Des del 1966 tornà a formar-se a Tubinga on acabà de completar els seus estudis en romanística, germanística i lingüística general amb l'Staatsexam i la Promotion corresponents. L'objecte de la seva tesi (Dissertation) foren el català i l'occità, precisament les llengües a les quals dedicaria més hores els trenta anys següents. Des d'aquell moment es percep un contrast que es repetirà al llarg del seu treball universitari: d'una banda, una atenció pels problemes i preguntes generals de la lingüística, de caire teòric i metodològic, i de la història i la filosofia del llenguatge; i, d'altra banda, una atenció pels diferents aspectes de l'actuació lingüística concreta. Així ocorre ja en la seva tesi on es combinen aspectes gramaticals amb aspectes sociolingüístics. Aquesta tesi aparegué el 1971 en dos volums: el primer *Okzitanische und katalanische Verbprobleme. Ein Beitrag zur funktionellen synchronischen Untersuchung des Verbalsystems der beide Sprachen (Tempus und Aspekt)* i *Okzitanisch und Katalanisch. Ein Beitrag zur Soziolinguistik zweier romanischer Sprachen*. Aleshores Schlieben-Lange tenia 28 anys i des de feia un any ja era professora ajudant (Assistentin) en el seminari de Romàniques de la Universitat de Freiburg. Tres anys més tard passà a ésser professora titular, l'equivalent a catedràtica (en uns cercles molt dominats per homes) en Filologia Romànica a la Universitat de Frankfurt am Main, que encapçalaria durant setze anys. A Bad Vilbel, prop de Frankfurt, és on passà a viure juntament amb el seu home i quatre fills.

La seva curiositat i productivitat intel·lectual semblaven incansables. "No hi havia cap tema que no li interessés, cap tema sobre el qual ella no pogués comentar o afegir res d'as-

2. Ens ha estat molt útil per a la preparació d'aquesta necrològica l'article de Joan Solà, "Brigitte Schlieben-Lange", publicat al diari *Avui* el 28 de setembre del 2000.

senyat i ajustat". En els seminaris "sabia escoltar molt, més que no pas discursar, però tothom podia adonar-se que ella estava al bell mig de la discussió o debat que s'havien engegat".³

Fou una defensora i impulsora de la continuïtat i alhora renovació de la tradició romanística alemanya, que és tan rica heurísticament pel seu plantejament comparatiu i eclèctic, tan allunyat de les filologies "nacionals" tradicionals, i per la no separació dicotòmica entre la sincronia i la diacronia o entre la literatura i la lingüística. Estava convençuda de la modernitat i productivitat d'aquesta tradició a la qual incorporà noves (en el seu moment) branques com són (o eren) la sociolingüística i la pragmàtica. Precisament ella publicà dues introduccions clàssiques a aquestes perspectives d'estudi de l'actuació lingüística: el 1973 *Soziolinguistik. Eine Einführung* (Stuttgart: Kohlhammer), i el 1975 *Linguistische Pragmatik* (Stuttgart: Kohlhammer).⁴

Schlieben-Lange publicà vuit llibres, aproximadament cent-quaranta articles científics, i ha tingut cura de trenta-set volums col·lectius, a banda d'unes cent recensions, articles de diccionaris o traduccions en moltes llengües. Aquest treball mostra un ampli ventall de temes, dins dels quals podem ressaltar-ne tres:

- El desenvolupament, l'estructura i l'ús del català i l'occità que ja hem esmentat;
- La pragmàtica històrica, a la qual està dedicat el volum del 1983 *Traditionen des Sprechens. Elemente einer pragmatischen Sprachgeschichtsschreibung*, i
- La política lingüística durant la Revolució francesa i la mentalitat dels "Idéologues", tal com mostren els seus dos darrers volums: *Idéologie, révolution et uniformité de la langue* (Sprimont 1996) i *Idéologie: Zur Rolle von Kategorisierung im Wissenschaftsprozess* (Heidelberg 2000).

Ella s'incorporà com a "editora", en l'accepció anglesa del mot, a la *Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik* (LiLi) on es publicà el darrer i inacabat article seu "Zur Sprache und Generation (Fragment)", número 120 (2000), pp. 130-135. Els títols de la revista que ella dirigí són indicatius de l'amplitud de temes i qüestions que Schlieben-Lange es plantejava:

- 1981 Llengua i Literatura a la Revolució Francesa
- 1982 Història de la llengua i història social (juntament amb Jürgen Gessinger)
- 1983 Llengua d'especialitat i literatura especialitzada (juntament amb Helmut Kreuzer)
- 1985 Llegir- històric
- 1986 Llenguatge i coneixement
- 1988 Procediments d'escriptura en la literatura
- 1989 Llengua i revolució
- 1990 Tipus de textos (juntament amb Hubert Ivo)
- 1991 El futur de la llengua (juntament amb Wolfgang Klein)
- 1992 Llengua i colonialisme
- 1993 Condicionaments materials de la lingüística

3. Vegeu l'article introductor ("Statt einer Einleitung: Brigitte Schlieben-Lange zum Gedenken") del número 120 de la revista de la qual molts anys ella va ser curadora, *Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik* (LILI) i on es publica el darrer i inacabat article seu "Zur Sprache und Generation (Fragment)", pp. 130-135.

4. N'hi ha versió castellana, el 1977, amb *Iniciación a la sociolingüística* (Madrid: Gredos) i el 1987 amb *Pragmática lingüística* (Madrid: Gredos).

- 1994 Ritme
- 1995 El conflicte cultural en els textos
- 1996 Llengua i subjectivitat I (juntament amb Wolfgang Klein)
- 1996 Llengua i subjectivitat II (juntament amb Wolfgang Klein)
- 1997 Canvi tecnològic en les filologies (juntament amb Wolfgang Klein)
- 1998 El pas de l'oralitat a l'escriptura (Verschriftlichung)
- 1999 Catequesi, llengua, escriptura

La llista dels títols dels cursos i seminaris des del 1991 fins al 1999, mostra com tant ella com els seus i les seves deixebles tenien una obertura mental extraordinària i posaven l'èmfasi en els països de llengua catalana. Brigitte Schlieben-Lange va oferir en aquest període de temps els cursos i seminaris següents: (1991-1992) "Sociolingüística" i "Recerques sociolingüístiques en les llengües romàniques"; (1992) "Oralitat i escriptura" (Mündlichkeit und Schriftlichkeit) i "Varietats parlades de les llengües iberoromàniques"; (1993) "Criollística" i "Història de la llengua catalana"; (1993-1994), juntament amb Isabel Zollna, "Nació, Ètnia, Cultura", "El problema de la identitat cultural o ètnica i la identificació"; (1993-1994) "El contacte de llengües de l'occità i el francès al llarg de la història"; (1995-1996) "Anàlisi del discurs" i "Conflicte entre cultures"; (1997) "El debat lingüístic a Catalunya en l'actualitat"; (1989-1999) "Els orígens i la història de les llengües romàniques V: nació i llengua", "Una política lingüística per a Europa" i "Les relacions mútues entre les llengües de França".

Els cursos i seminaris dels seus deixebles també gairebé en llur totalitat tracten de temes d'interès sociolingüístic en el sentit més ample del terme. Així, per exemple, Gabriele Berkenbusch impartí en aquest mateix període de temps "Anàlisi conversacional I i II", "Aspectes del espanyol hablado", "Introducció a la sociolingüística amb Catalunya com a exemple", "Gèneres orals en els mitjans de comunicació de masses: la comunicació a la ràdio", (juntament amb Isabel Zollna) " Sintaxi de les varietats orals: espanyol i francès (i eventualment català)", "Sociolingüística (a França i a Espanya)", "Textos, tipus de textos i maneres de produir textos" i "Anàlisi de la conversa". Johannes Kabatek féu docència sobre "Dialectologia espanyola", "La sociolingüística en els països romànics (Espanya, França, Itàlia)", "Parla i escriptura", "Els parlars iberoromànics i l'internet", "Els parlars de la Península Ibèrica" i "El espanyol en contacto con otras lenguas". Isabel Zollna, per la seva part, ensenyà "Bilingüisme i Diglòssia a Alsàcia I i II", "Contacte de llengües i barreja de llengües" i "Història i actualitat de dues llengües i regions romàniques: occità i català". Finalment Konstanze Jungbluth impartí cursos com "Textos entre l'escriptura i l'oralitat", "L'esprint de les dones. Les dones i el canvi lingüístic" i "Actes de parla i tipus de text".

Brigitte Schlieben-Lange ha fet com a inicis de segle XX varen fer els grans romanistes germànics com Diez, Gröber, Schädell i Meyer-Lübke, que legitimaren l'estudi de la llengua catalana, fins aleshores molt lligada a l'occitanística.⁵ Ella ha fet que els seus deixebles fossin encisats per un "amor de lonh",⁶ que es fascinessin personalment pels temes catalans o occi-

5. Vegeu l'article escrit per dues deixebles de Schlieben-Lange: Gabriele Berkenbusch i Christine Bierbach (1996) "La filologia romànica alemanya i el seu interès per la llengua catalana: retrospectiva i balanç" *Treballs de Sociolingüística Catalana* 13, pp. 123-147.

6. Ella resumia molt bé d'on provenia aquest "amor de lonh", tan característic de la romanística germànica a l'article del 1989 "Amor de lonh" .La recherche sur les minorités linguistiques en Allemagne. A: Pierre Cadiot et Norbert Dittmar (eds.) *La sociolinguistique en pays de langue allemande*. Lille: Presses Universitaires de Lille, 243-254. La causa sociolingüística en pro de la normalització de la llengua catalana era una causa justa. Els alemanys després de la segona guerra mundial cercaren "une patrie ailleurs, dans les nations innocentes. Dès le moment qu'elles gagnent

tans, els quals constitueixen encara un "petit luxe" en una romanística dominada per les grans llengües com el castellà, el francès, l'italià i el portuguès. Ella ha legitimat tant la importància de la recerca sobre el català, com feren els seus antecessors, com també la racionalitat de la política lingüística a Catalunya.

Schlieben-Lange no sols ha estat una investigadora de categoria sinó també una ensenyant i mestra carismàtica i generosa, com saben tots els que d'una manera o altra hem tingut la sort de conèixer-la.⁷ Ella també fou una dona activa en la vida acadèmica, en què ocupà càrrecs importants. Cal destacar que fou comissionada per la Universitat de Tübinga com a defensora dels interessos femenins. Ella fou fundadora tant de la *Deutsch-katalanische Gesellschaft* (Associació germano-catalana) com de la seva revista *Zeitschrift für Katalanistik* (Revista d'Estudis Catalans).

Com a sociolingüistes dels països de llengua catalana sols ens resta fer constar el nostre agraïment per la tasca rigorosa i engatjada de la professora Schlieben-Lange per les minories de la Romània com la nostra i per l'esplèndid estol de deixebles seus que segueixen i seguiran la seva línia de pensament i d'acció. Encara ara, per raons d'ignorància de la seva llengua, no podem conèixer, com convindria, tota la recerca en llengua alemanya sobre els usos lingüístics al nostre país. I encara ara, els articles de catalanística són marginals dins la romanística.

EMILI BOIX FUSTER

un certain pouvoir nous le laissons tomber et nous nous penchons sur leur victimes. Les catalans qui ont acquis une indépendance relative, nous inspirent des sentiments ambivalents. Ne faudrait-il pas plutôt s'occuper des immigrés andalous en Catalogne, qui peut-être souffrent d'une politique linguistique catalane efficace?".

7. Al qui escriu aquestes ratlles, per exemple, en una estada d'estudis a la Universitat de Tübinga fa uns tres anys, Schlieben-Lange li va permetre l'accés al seu propi despatx per poder-lo "tafanejar" sense cap recança ni problema.